

Gregorz W. Kolodko: Globalizáció és a volt szocialista országok fejlődési tendenciái

Kossuth Kiadó, Budapest, 2002, 176 oldal

Az aktív gazdaságpolitikusként is jól ismert lengyel közgazdász professzor új könyve már az első oldalak után Kornai Jánosnak a rendszerváltás elején írott *Indulatos röpirata*ra emlékezteti az olvasót (Kornai [1989]). Műfaját tekintve ugyanis Kolodko könyve is a szenvedélyes hangvételű írások sorába tartozik: a szerző a viszonylag részletes statisztikai adatsorok és szakirodalom elemzésén túlmenően elsősorban azt kutatja, hogy milyen tapasztalatok vonhatók le az átalakulás első évtizedéből, és milyen lépések, politika javasolható ebből fakadóan a poszt szocialista országok számára. Tíz elemző fejezet koherens és meglehetősen markáns világképet tár elénk a globalizáció és a gazdasági rendszerváltás sajátos összefüggésrendszerét illetően. A kötet statisztikai függelékkel, jegyzetekkel, irodalomjegyzékkel, név- és tárgymutatóval, valamint angol, orosz és lengyel nyelvű összefoglalóval zárul.

Kolodko professzor könyvének magyar kiadása szinte egybeesett a szerző újabb kormányzati szerepvállalásának bejelentésével, az 1994–1997-es időszakhoz hasonlóan pénzügyminiszeri tisztséget tölt be a balközép színezetű lengyel kormányzatban. Ez külön pikantériát kölcsönöz a műnek, hiszen a sűrűn felbukkanó gazdaságpolitikai javaslatok gyakorlatba történő átültetésének nehézségeiről és buktatóiról is képet alkothatunk majd valószínűleg a következő időszak varsói fejleményeit követve.

A könyv rövidsége folytán szinte „egy szuszra” is végigolvasható, könnyen hozzáférhető, a témakör iránt érdeklődőknek előszeretettel ajánlható is, ezért a műből csak a kifejezetten érdekesnek tartott, illetve vitára ingerlő részekkel, megállapításokkal foglalkozom a továbbiakban.

Több helyütt (például 19. o., 37–38. o.) éles kritikát fogalmaz meg Kolodko az átmenet első éveinek Balcerowicz-féle sokkterápiáját illetően,¹ amely sokban rokon a Világbank korábbi vezető közgazdászának, a 2001-ben Nobel-díjjal kitüntetett Joseph Stiglitznek a transzformációval kapcsolatos nézeteivel (Stiglitz [1999]). „Összességben azonban *nem a kereskedelem és a tőkeáramlás liberalizálódásában kell keresni a válság okait, hanem a gazdaságpolitika hibáiban, a szükséges reformok elmaradásában*, amelynek következtében nem érvényesülhetnek kellőképpen a nyitásból és integrációból fakadó előnyök.” (38. o., kiemelés az eredetiben). Az okfejtés szerint a neoklasszikus nézetekre alapozó gazdaságpolitikai ajánlások (külön nevesítve az IMF tanácsait) alulbecsülték a modern vállalati gyakorlat kialakításának társadalmi-szociológiai problémáit, valamint nagyon kevés figyelmet szenteltek a hatékony piacgazdasági működéshez szükséges intézményépítésnek (például szigorú versenyszabályozás és az ezen őrködő versenyhivatal, erős pénzügyi felügyelet) és a jogrend megszilárdításának.

Az átalakulás gazdasági modelljeinek eme institucionalista kiindulópontú bírálatában a könyvkritika írója szerint is vannak megfontolandó elemek, ugyanakkor sok esetben ta-

¹ A lengyel központi bank és a kormányzat már évek óta feszült viszonyát várhatóan tovább terhelik az elkövetkező időszakban a Leszek Balcerowicz jegybankelnök és az új pénzügyminiszer közötti személyes ellentétek is (vö. Reed [2002]).

lán inkább utólagos bölcsességről beszélhetünk, hiszen a rendszerváltás zaklatott pillana-
taiban a felgyorsult politikai változások és az egész vállalkozás precedens nélkülsége
miatt nehezen lehetett volna pontosan előre látni a teendők sorát és az intézkedések he-
lyes ütemezését. A lengyel professzor ugyanakkor sokkal optimistább nálam a szakmánk
fejlettségét és alkalmazhatóságát illetően: "...a közgazdaságtan sokkal több kérdésre tudja
a választ, mint ahogy azt gyakorlati hatékonyságával eddig bizonyítani sikerült" (38.o.).

Az 1998–2001 közötti lengyel gazdaságpolitikát is több helyütt bírálja a szerző, a
korábbi évekhez képesti lassulás fő okának „a politika minőségének romlását” tekinti
(140. o.). Mivel Kolodkonak a saját ténykedését megelőző és az azt követő kormányzati
teljesítményről is lesújtó véleménye van, azt gondolom, hogy a könyvben explicit módon
is fel kellett volna tüntetni, hogy az 1990-es évtized középső harmadában személyesen is
meghatározó szerepet játszott az események alakításában, még ha valószínűleg ezzel a
ténnyel a könyvet olvasók túlnyomó többsége tisztában is van.

Figyelemre méltó, hogy a lengyel közgazdász sajátos álláspontot foglal el a „mikor
kezdődött a rendszerváltás” elnevezésű vitában. Érvelése alapján a piaci szocializmus
bevezetésére irányuló, a privát szereplők vállalkozási tevékenységének teret adó reform-
módtól (lásd: lángossütő gebinben) datálhatjuk a folyamat kezdetét. Ez magyarázatot
adhat arra, hogy gazdaságilag miért volt sikeresebb az átalakulás első évtizedében az
1968-as új gazdasági mechanizmustól induló Magyarország vagy az 1982-es piacorien-
tált nyitási kísérlettel a tarsolyában Lengyelország. Ebben az értelmezési keretben a világ
legnépesebb és geopolitikai szempontból is egyre komolyabb szerepet játszó állama, Kína
a Teng Hsziao-ping nevéhez köthető 1978-as reformok óta egy, a fokozatosságra építő,
evolútív jellegű transzformáción megy keresztül.

A hasonló tematikájú gazdaságpolitikai szakkönyvektől mindenképpen megkülönböz-
teti Kolodko professzor kötetét az, hogy az erkölcsi-etikai megfontolások is hangsúlyos
szerepet kapnak az elemzésben. A szerző nemcsak amellet érvel, hogy a globalizálódó
világban, a társadalmi elosztó rendszerek fokozatos privatizációjának idején a magántő-
kének is sokkal nagyobb társadalmi felelősséget kell vállalnia, hanem szorgalmazza a
fejlődő országok adósságállományának azonnali elengedését, teljes összhangban a kér-
déskörben régóta aktív nem kormányzati szervezetekkel (Oxfam, Jubilee 2000). Meg-
győződése szerint a rabszolgaság intézményéből is gazdagodó Egyesült Államoknak el-
háríthatatlan morális kötelezettsége lenne a szaharai térség leginkább érintett országai
esetében az államadósságok rendezése mellett egy afrikai fejlesztési alap finanszírozása is.

Vitára ingerlő a továbbiakban az is, ahogy a szerző az *új gazdaság* jelenségeit értelme-
zi. A könyvében több helyen kifejti, hogy ő az egész internetes szektort egy új, a 4.
számú gazdasági ágazatnak tartja, amely a globalizáció fő hajtóerejévé vált az elmúlt
évtizedben. A recenzens megítélése szerint az elmúlt évek információtechnológiai fejle-
ményei inkább azt igazolják, hogy az internetes megoldások a már létező gazdasági tevé-
kenységek megújításával, a *régi gazdaság* vállalati működésének átalakításával, haté-
konyságának növelésével járul elsősorban hozzá a fejlődéshez, és nem úgy, mint önálló
szektor.

Formai jegyeket tekintve a könyv rendezett képet mutat, a táblázatok és a grafikonok
rendkívül informatívak. A 10. fejezetben a növekedési-utolérési pályák felvázolásakor
még saját számításokkal alátámasztott önálló forgatókönyvek is készültek a lehetséges
alternatívák áttekintésére. Sajnos azonban becsúsztak a szövegbe értelemzavaró, bosszantó
hibák is, persze ilyenkor nem tudhatjuk, hogy a szerző, esetleg a fordító figyelmetlensé-
ge, netán a nyomda ördöge okolható-e a tévedésért. A 36. oldalon a szerző 1,1 milliárd
dollarban határozza meg a 2000. évre vonatkozóan a világ teljes működőtőke-forgalmát,
holott a pár sorral lentebbi részesedési adatokból is kiszámolható, hogy a tényleges érték
895-890 milliárdra tehető. Egy fokkal sajnálatosabb az, hogy a 67. oldalon egy felsoro-

lásban Horvátországot is az Európai Unióval csatlakozási tárgyalásokat folytató országok között találjuk. Szintén elkerülhető lett volna az is, hogy a 135. oldalon a 3.4. jegyzetben a Dow Jones tőzsdeindex 2000 és 2001 márciusa közötti változására először –1,6 százalékos, aztán néhány sorral lejjebb –14,6 százalékos érték szerepeljen.

A fordítás egyébként sokban dicsérhető, gördülékeny és stílusos szöveget kapunk. Itt is akad azonban egy tipushiba, nevezetesen az, hogy olyan közgazdasági terminusok, állandósult szókapcsolatok, amelyeknek a magyarban meggyökeresedett már a megfelelőjük, Kálmán Judit fordítótól rendszeresen új, kevésbé szerencsés elnevezést kapnak. Így lesz a 74. oldalon a schumpeteri „teremtő rombolásból” „kreatív destrukció” (brrr!), a szövegben több helyütt (például 73. o.) a nemzetközi pénzügyi szervezetek gazdaságfilozófiáját jelölő washingtoni konszenzusból washingtoni megállapodás, és ebbe a sorba tartozik a flow típusú változók makacs következetességgel „áramlatra” történő magyarítása a sokkal kifejezőbb és teljesen meghonosodott áramlás helyett (pl. jövedelemáramlás). Nem célszerű továbbá a GDP bővülését taglaló mondatokban az értékeket rendre „növekedési arányszámoknak” hívni, hiszen nem részesedési mutatókról van szó, hanem indexszámokról.

Hivatkozások

- BARA ZOLTÁN–CSABA LÁSZLÓ (szerk.) [2000]: Small Economies' Adjustment to Global Tendencies. Aula Kiadó, Budapest.
- KORNAI JÁNOS [1989]: Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében. HVG Kiadói Rt., Budapest.
- REED, J. [2002]: Wobbles in Warsaw. Financial Times, július 9.
- STIGLITZ, J. E. [1999]: Whither Reform? Ten Years of the Transition. Kulcselőadás az ABCDE-konferencián (Annual Bank Conference on Development Economics), Világbank, Washington DC.

Jankovics László